

РЕЦЕНЗИЯ

от професор дн Красимира ПЕТРОВА Колева-Минева

ВТУ „Св.св. Кирил и Методий“

на материалите, представени за участие в конкурс

за заемане на академичната длъжност „професор“

в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“

по: област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.2. „Психология“ (Педагогическа и възрастова психология)

В конкурса за „професор“, обявен в ДВ, бр.31 от 11 април 2025 г. и в интернет-страница на Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“ за нуждите на катедра „Психология“ към Педагогически факултет, като кандидат участва **доц. дн Манол Николов Манолов** от ПУ „Паисий Хилендарски“.

1. Общо представяне на получените материали

Представената за рецензиране научна продукция на доц. дн Манол Манолов е отлично подредена и коректно презентира неговата научно-изследователска, експертна и преподавателска работа за краткия период, в който той е преподавател м ПУ. Кандидатът коректно е подал всички необходими документи за участие в конкурса, включително и пълен списък с публикации с анотации и разделителни протоколи, списък на цитиранията, документи, удостоверяващи научно-изследователски постижения, справка за приносите, внедрявания и т.н.

Казаното по-горе ми дава основания да констатирам, че са спазени всички критерии и формални изисквания за провеждането на конкурса, включително е приложената документация и текстове на научните публикации, надвишаващи наукометричните изисквания за заемане на тази длъжност.

Със заповед № РД-22-1331 от 10.06.25 г. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ (ПУ) съм включена като член на научното жури на конкурс за заемане на академичната длъжност „професор“ в ПУ по област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.2. Психология (Педагогическа и възрастова психология), обявен за нуждите на катедра „Психология“,

Педагогически факултет. За участие в обявения конкурс е подал документи единствен кандидат доц. дн Манол Манолов от ПУ „Паисий Хилендарски“.

Доцент Манолов прилага 20 научни труда: 5 монографии, 14 статии, 1 учебно помагало, съответстващи на профила на конкурса.

Изискуемата по настоящите законови разпоредби и правилници на ПУ наукометрична справка за съответствие на минималните изисквани точки по 6-те групи показатели за участие на кандидата в обявения конкурс, не просто покрива, а с указаната цифра 1124,1 надхвърля необходимия за тази академична длъжност брой точки почти двойно.

В Справката за забелязани цитирания са посочени редица научни публикации, между които монографии, учебници, помагала, статии и доклади от участия в национални и международни научни конференции, които са с множество цитирания в специализирани издания.

С увереност мога да твърдя, че количеството и качеството на представените за рецензиране пълнотекстови научни трудове демонстрира високо ниво на експертност, оригиналност и професионална ерудиция и определено може да се определи като надвишаваща изискванията за заемане на академичната длъжност „професор“.

Не мога да не отбележа, че впечатляващата продукция се допълва и с множеството активности на един млад, но зрял учен, който е намерил своя път в науката, допринесъл е за практическата психология и продължава да търси нови хоризонти.

2. Кратки биографични данни

Доц.дн Манол Манолов завършва специалност „Психология” в Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“, както и магистърска степен в същия университет. През 2018г. защитава докторска степен по Социална психология във ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, като от 2017 г. работи като асистент и главен асистент към Катедра „Психология“ на ВТУ. Преди това е работил като психолог в ЦНСТДМУ – гр. Асеновград, в последствие като управител на същата услуга, като обществен възпитател, в МКБППМН. Членува в няколко НПО и професионални организации. Посочил е множество обучения, в които е взел участие или е бил обучител, отличава се с богата проектна дейност. В творческата биография е посочил различно владение на два чужди езика. От 28.10.2021 г. е избран за доцент по 3.2. Психология /Социална психология/ към Катедра „Психология“ на ВТУ. От 17.11.2023г. е доктор на психологическите науки с дисертация на тема: „Анализ на писма и автопортрети на Винсент ван Гог в контекста на психопатологията на Мъртвия Аз“. Бил е съветник на министъра на МОН, председател е на

няколко НПО, вещо лице в съда, ръководител на научни и социални проекти, автор на множество такива, създател на методически документи и указания, преминал през разнообразни, но подчинени на психологията и социалната работа обучения, самият той учител, експерт, методист.

В представената биография се натъквам на следните факти: 1. Целенасоченост в полза на хората в рискова ситуация /в нужда/ 2. Желания да се унифицират документи и методически способности в сферата на помагащите професии. 3. Обвързване на теоретичната и приложната дейност в психологическата практика. 4. Последователност и надграждане, непрестанно търсене на възможности за личностно развитие. 5. Отдаденост, лоялност, експертност във всяко едно научно и приложно поле.

3. Обща характеристика на дейността на кандидата

Преподавателската дейност на доцент Манол Манолов се отличава с иновативност, прецизност, професионализъм и коректност. Той е преподавател не само с ярко педагогическо присъствие, но се стреми и да бъде полезен на студенти и практики, в т.ч. и на неспециалисти, да публикува учебни ресурси под формата на пособия и помагала.

Научната му дейност е обвързана и с ръководството на 2 успешно защитили докторанти и десетки дипломанти.

Оценка на научната и научно-приложна дейност на кандидата

Разпределението на научните трудове в страната и в чужбина е както следва: 10 в страната и 10 в чужбина. Списъкът от публикации, които не са представени за рецензиране, свидетелства за богата публикационна дейност, предимно в сферата на социалната, педагогическата и възрастовата психология.

Не мога да не отбележа, че доц. дн Манол Манолов проявява активна гражданска позиция по наболели социални проблеми, търсейки решения и възможности да помогне на нуждаещите се /активна доброволческа работа/, да обучи специалисти в сферата на помагащите професии, да подготви студентите си не само със знания и умения, но и с отговорно отношение и мотивация за бъдещата им професионална реализация. Склонността му да експериментира, да търси, да открива нови полета за работа е съчетана с умереност, прецизност, висок морал и колегиалност, които са дефицити в съвременната научна общност.

Пълните библиографски данни са точно и коректно описани в документите по процедурата. Предоставени са оригинални екземпляри на посочените монографии и

пособие, както и копия на студиите, статиите и докладите, публикувани в указаните източници.

От 20-те броя научни трудове, предложени за рецензиране, са налични: монография – 5 броя; статии, публикувани в научни издания, реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни с научна информация – 2 броя; статии и доклади, публикувани в нереферирани списания с научно рецензиране или публикувани в редактирани колективни томове – 12 броя; университетско учебно пособие – 1. По брой на съавторите: самостоятелни – 10 броя; с един съавтор – 6 броя; с двама съавтори – 4 броя.

Въз основа на прегледа на тяхното съдържание приемам за резонно условното им идентифициране в 5 семантични полета, които разкриват доминантите на изследователския интерес в научната продукция на доц. Манолов.

1. Първа област: Темперамент, идентичност, и родителски влияния - Интерпретираните проблеми се отнасят до диагностиката на детското развитие, приложението ѝ в педагогическата практика и планирането и осъществяването на интервенции в рискови семейства. Създаването и валидирането на нов психометричен модел за български условия е съществен принос.

2. Втора област: Нагласи и взаимоотношения – отнасям я към психология на развитието на възрастните, като тук акцентите попадат главно в опитите да се разшири познанието за междуличностните отношения между хората с цел прогнозиране и предвиждане на адекватни интервенции.

3. Трета област: Идентичност и Аз-концепция. Акцентираща се на статусни модели, разкъсан Аз и самооценка – освен клинична диагностика, тук се откриват и техники за интервенция при проблеми в Аз-концепцията на юноше и възрастни.

4. Четвърта област. Виктимология и психология на насилието - привързаност, превенция и интервенции – област, която покрива не само психологическата, но и педагогическата и социалната работа като обяснение и методика за директна работа с травмирани клиенти.

5. Пета област: Етническа идентичност и социална памет - интердисциплинарна сфера, която покрива полета на интереси на политическата психология, социалната, народопсихологията, лингвистиката, историята, пречупени през погледа на осъзнатия се възрастен.

Лично аз дефинирам и една област, която бих отнесла към педагогическата психология, а именно аспекти на STEM-обучението и развитието на личностни компетенции в образованието.

В хабилитационния си труд Манолов, М. (2025). „**В огледалото на темперамента. Развитие и предизвикателства в ранна детска възраст.**“ Издателство: Манол Манолов, печат „Колор принт БГ“ ЕООД. ISBN 978-619-91664-6-8, стр. 181, COBISS.BG-ID 70210312. доц. дн М.Манолов представя подробен анализ на детския темперамент като биопсихосоциален конструкт с ключово значение за ранното развитие.

Още във Въведението се откроята уменията на автора да формулира изискуемите за монографично изследване хипотези, цел, задачи, предмет, обект и методически инструментариум.

В първата глава са разгледани и анализирани класическите и съвременните трактовки за темперамента като устойчива личностна структура и нейната медиаторска роля между средата и биологичната същност на личността. Критичното отношение на автора към наличните теории, съчетано с акцент върху личността на детето, влиянието на биологичните и социалните фактори, възпитателните стилове на родителите и последиците в поведенчески аспект за детската личност, показват развити умения на автора да работи с теоретичен масив, да извлича онова, което е значимо и да прогнозира развитието на личността през един сложен конструкт, какъвто е темпераментът.

Втората глава е издържана в добрите традиции на организиране и провеждане на експериментално изследване. Обхватът на изследването е достатъчен – 140 деца на възраст 3-7 години, като е търсена взаимовръзката между темпераментните черти и силните страни и трудностите в поведението и емоционалната регулация. Издигнатите хипотези се доказват с подходящ инструментариум, строго дефинирани сфери на изследване и затова анализът на данните не буди съмнения, както и изведените обобщения. Съвременната статистика подкрепя получените данни, визуализирането в табличен вариант подпомага възприемането на текста. Принос в тази глава е параграфа „Обсъждане на резултатите“, където е разкрита цялостна картина на емоционалните, когнитивните и поведенческите особености в рамките на изследваната група. Доказват се двете издигнати хипотези за съществуващите значими корелации и регресионни модели между специфични темпераментови черти и проявите на емоционални и поведенчески проблеми на децата в изследвания възрастов период, за взаимовръзката между темпераментовите черти и социалната адаптация и допълнителното допускане за възприятието на родителите за трудности в темперамента на техните деца с реалните резултати от проучванията.

Третата глава представлява логически завършек на теоретико-приложното изследване, чертаеща модел на интервенции, базирани на темпераментните характеристики на децата в предучилищна възраст. Изведените стратегии за работа с родители, учители и деца са добре обмислени и попадат в ключовите области за психологическа интервенция във визирания възрастов период в български условия.

Стегнатото заключение определено помага възприемането на цялостното текстово изложение.

Обобщение. Тази монография засяга значим за психологическата наука проблем, който не е достатъчно разработен, особено що се отнася се за периода 3-7-годишни деца, реализирано е подходящо изследване, предложен е работещ модел за конкретна страна, съобразен с условията, традициите и възпитателните модели, който може лесно да бъде внедрен в практиката.

Втората монография на доц. Манолов (2024). **„Българският цинизъм. Крос-културален анализ.“** Велико Търново: УИ "Св.св. Кирил и Методий", ISBN: 978-619-208-390-8, COBISS.BG-ID – 64344840 представлява добре обмислено теоретично изследване, попадащо в изследователското поле на пръв поглед в социалната психология, но при задълбочен прочит, може да се отнесе и към психология на развитието на възрастните. В тази книга, освен разбирането на корените на българския цинизъм като защитна реакция спрямо обществените явления, белязани от прехода, се откриват и нагласи, свързани с ниското самоуважение, моралния елитизъм и социалното отчуждение, дефинирани от автора като „автодискриминация“ – въведен от него и защитен в редица публикации феномен. Принос на труда е и конструираната за българската популация скала за интерперсонална виктимизация (TIV), статистически потвърдена четирифакторна структура и културно-специфични особености в български контекст. Трудът показва и отношението на Манолов към едно ново явление за нашата страна – наличието на англоговорящи граждани, живеещи в страната ни и позволява да се открият приликите и разликите по изследваните скали. Нареченият от автора „печален образ на българина“ е реалистично анализиран, а по-ценното в книгата е, че са изведени и редица приложни решения, които да ни помогнат да се адаптираме успешно към променящата се реалност.

Третата монография на кандидата е в съавторство с Иванов, Ив. (2023). **Публични политики спрямо полово-ролевите стереотипи и нагласи, водещи до**

насилствени отношения в българското семейство (политики и практики). Велико Търново. Издателство Фабер. ISBN: 978-619-00-1612-0, COBISS.BG-ID - 59781640, 119 стр., коректно разпределена с нужния документ. Това е една публикация, която отново ни насочва към актуален проблем, а именно насилието в българското семейство и то не само като социално явление само за себе си, а като нагласи и полово-ролеви стереотипи спрямо него. Книгата разглежда традиционните виждания за феномена като повлияни от историческите събития и народопсихологическите наславания, пречупвайки ги през теорията за привързаността, анализирайки и извършителя, и жертвата. Като се опира на количествени и качествени анализи, резултат от проведени изследвания, се открояват данни, които определено имат смущаващ характер – търпимост към насилието, легитимност на мъжкия контрол и липса или силно занижена автономия на жената. Отбелязва се, че неясната институционална рамка и неадекватната политика спрямо насилието задълбочават този проблем, особено отнасящ се за по-изолираните райони в страната. На основата на тези констатации, се поставя акцент върху необходимостта от системна работа с управленските структури и политическите елити при формиране на публични политики, които разпознават, осъждат и адресират насилието като социален феномен.

Четвъртата монография, в съавторство с Добрин Добрев, наречена **„Политическата психология в полето на българските етнопсихологически особености.“** Пловдив. Издателство Манол Манолов. (2021). ISBN: 978-619-91664-3-7, COBISS.BG-ID 44956680, стр. от 257 -471 е оригинален критически прочит на политическата психология, като я осмисля през призмата на българските етнопсихологически специфики. Частта, чийто автор е кандидатът, проследява историческите етапи в българската история през идентифициране на основните черти на българския национален характер: амбивалентност към властта, автостигматизация, колективен фатализъм и дефицит на политическа ангажираност.най-значим принос в монографията е формулирането на препоръки за възстановяване на доверие и лидерство, основано на колективна идентичност и историческа осъзнатост, в противовес на модела за „лутаща се политическа идентичност“ като обяснителна рамка за политическото поведение в България.

Петата монография е отново в съавторство - с Иван Стоянов - 2021. **„Психология на родителските стилове в полето на жизнения смисъл.“** Университетско издателство "Св. св. Кирил и Методий", ISBN 978-619-208-151-5, COBISS.BG-ID 1285541860

стр. 102-203. и изследва взаимодействието между родителските стилове и субективното преживяване за смисъл в живота, като интегрира психологически, културологични и системни перспективи върху семейството. Много е писано за типологията на стиловете на родителстване, но не и за взаимовръзката между стила на родителстване и емоционалното развитие на детето, социалната му компетентност и саморефлексията като условие за автономия. Обвързването на високите нива на преживян житейски смисъл с авторитетното родителство водят до позитивни последици върху детското развитие и обратно. Тук отново е създаден релевантен изследователски инструмент за диагностика на родителския стил в български условия – изобщо тази тенденция да се потвърждават теоретични модели с диагностични процедури се оказва ключов компонент за успешната творческа работа на доц. Манолов.

Наръчникът „**Аз не съм жертва!**“ е насочен към: (1) лица, преживели или застрашени от домашно насилие; (2) специалисти в областта на социалната работа, психологията и правото; и (3) студенти по социални и хуманитарни науки, подготвящи се за професионална работа в сферата на превенцията, написан на достъпен език е много полезно четиво, чийто основен принос е неговият интегративен подход, съчетаващ образователна, терапевтична и социално-педагогическа перспектива, който го прави приложим в университетска подготовка, професионална практика и самопомощ при кризисни ситуации.

Сред най-стойностните елементи в научната работа на доц. дн Манол Манолов, представени в поредицата статии и доклади, са неговата склонност и способности за теоретико-приложно, иновативно изследване; анализ и обобщаване на различни идейни направления и методологически подходи в приложната психология; съчетаване на емпирични данни и теоретични конструкции в цялостна картина на изследваните процеси, неговото желание да осветли различни аспекти, засягащи психология на развитието, педагогическата практика, наболели социални проблеми в обществото.

Прочитът на научните публикации на доц. Манол Манолов, академичната и преподавателска му работа могат накратко да бъдат обобщени по следния начин:

Първо, като преподавател и учен той притежава теоретична подготовка на равнище, отговарящо на критериите за съвременна, модерна психологическа наука.

Второ, едновременно с добрата теоретична подготовка, срещаме подготвен изследовател, автор на множество стойностни проучвания и характерно за доц. Манолов е, че всяко анализирано явление, е подкрепено със собствено изследване.

Трето, разнопосочни интереси, белязани със задълбочено проучване, критично отношение към досега натруданите знания и собствено мнение, аргументирано изложено.

Четвърто, създаване на модели, осмисляне и предлагане на стратегии за адекватна реакция спрямо наблюдаваното социално явление.

Пето, публикациите му кореспондират достоверно както с научните постижения на психологията, така и с актуалните, експертни психологически практики.

В приложения към документацията Списък научните трудове, включително и извън обсега на този конкурс, кандидатът е представил пълно библиографско описание на цялостната си публикационна дейност, която не обхваща само педагогическа и възрастова психология, но и социална, психология на личността, народопсихология, юридическа психология. Това аз определям също като принос, тъй като показва задълбоченост, холистичност и показва широка обща култура, надхвърляща полето на психологията.

Приноси (научни, научно-приложни, приложни) и цитирания:

Впечатлена съм не само от ерудицията на доц. дн Манол Манолов да борави умело с теоретичен масив, но и от умението му да планира, организира и провежда редица изследвания, които да притежават характеристиката внедримост, както и от развитите му способности статистически да обработва данните и да интерпретира получените резултати.

Напълно приемам формулираните приложни приноси от автора приноси, които коментирам по следния начин:

1. Организиран от доц.дн М. Манолов са редица изследвания за насилието в българското семейство, като едновременно с това са предложени и адекватни подходи за ограничаване на това явление, за превенция и за подпомагане на жертвите на насилие и оказване подкрепа и на самите насилници. Предложения в тази посока са направени и по отношение на нормативната и институционалната рамка, като те са представени в Народното събрание и в Европейския парламент.

2. Разработени са диагностични модели за изследване, превенция и стратегии за повлияване на насилието в образователна среда, които могат да бъдат опорни точки за адаптиране на подобни в сходни институции, услуги, системи.

3. На основата на STEAM – образованието са разработени обосновани методики за развитие на личностни компетентности (мотивация, саморефлексия, емоционална интелигентност), приложими в училищната среда и използвани като основа за създаване на мултидименсионален инструмент за оценка.

4. Предложена е адаптирана скала за оценка на темперамент при деца от 3 до 7 години, която може да се използва от специалисти в образователни и клинични условия при диагностика и прогностична оценка на поведенчески рискове в предучилищна възраст.

5. Ориентацията на автора при създаване на статия, монография или доклад е съчетания на конструиран изследователски модел, задълбочен анализ на резултатите, методически указания към специалисти и/или студенти за това как може да се повлияе на лицата в рискова ситуация. Пример за това е и помагалото „Аз не съм жертва“.

6. Представените цитирания са общо 25 броя. От тях: цитирания в научни издания, реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни с научна информация – 6 броя; цитирания в монографии и колективни томове с научно рецензиране – 13 броя; цитирания или рецензии в нереферирани списания с научно рецензиране – 6 броя. Този списък свидетелства за разпознаваемостта на автора в престижни издания.

4. Оценка на личния принос на кандидата/ите

Няма как да не изразя становище, че доц. дн Манолов умее успешно да постига изследователските си цели, показва отлично познаване на проблематиката, личностна и професионална ангажираност с нея, както и впечатляващи умения за научно-изследователска работа. Вярвам, че тя ще бъде продължена с реализацията на бъдещите идеи, породили се още в хода на написването на научните му трудове.

Представените научни трудове са оригинални научни разработки. Депозиранията документация, включително и забелязаните цитирания са изрядни и отговаряща на всички критерии по смисъла на процедурата за провеждане на настоящия конкурс. Информацията от автобиографията на Манол Манолов свидетелства за един поетапно и достойно вървян път за професионална реализация в областта на психологията.

5. Критични забележки и препоръки

Нямам критични бележки към продукцията и преподавателската работа на доц. дн Манол Манолов, а само препоръка - да продължава да развива притежавания научно-изследователски потенциал и да публикува в международни издания, включени в световните бази данни, както и да продължава да вдъхновява студенти и колеги за нови научни постижения.

6. Лични впечатления

Познавам доц.дн Манол Манолов от 2017 г. и имам честта да проследявам неговата професионална кариера от избирането му за асистент, главен асистент, доцент и доктор на психологическите науки във ВТУ „Св.св.Кирил и Методий“. Имам прекрасни впечатления от него като колега, преподавател, изследовател и експерт. Смятам, че в значителна степен тя отговаря на един от най-важните критерии за съвременно качествено преподаване, а именно – постигнато единство между теоретичните конструкции, научни факти и практическата им верификация. Това триединство определям като съществен **принос** на неговата изследователска и преподавателска реализация. Отделно съм впечатлена от неговите умения за вдъхновяване на студенти и колеги, за търсене на нови, неизследвани полета на научната и практическата работа, от етичното му отношение към работа, колеги, обучаеми.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Документите и материалите, представени от доц.дн Манол Манолов напълно отговарят на всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ „П. Хилендарски“.

Кандидатът в конкурса е представил значителен брой научни трудове, публикувани след материалите, използвани при заемане на академичната длъжност „Доцент“ и научната степен „Доктор на науките“. В научните трудове на доцент Манол Манолов са налице достатъчно оригинални научни и приложни приноси, които са получили национално и международно признание.

Теоретичните му разработки имат практическа приложимост, като част от тях са пряко ориентирани към преподавателската работа. Научната и преподавателската квалификация на доц. дн Манолов е достатъчно разнообразна.

Постигнатите от доц. дн Манол Манолов резултати в учебната и научно-изследователската дейност, напълно съответстват на минималните национални и допълнителните изисквания на Педагогическия факултет, приети във връзка с Правилника на ПУ за приложение на ЗРАСРБ.

След запознаване с представените в конкурса материали и научни трудове и анализ на тяхната значимост и съдържащи се в тях научни, научно-приложни и приложни приноси, намирам основания да изразя своята **положителна** оценка и да препоръчам на Научното жури да изготви доклад-предложение до Факултетния съвет на Педагогически факултет за избор на академичната длъжност „професор“ на **доц. дн Манол Николов Манолов** в ПУ „Паисий Хилендарски“ по: област на висше образование 3. Социални, стопански и правни, професионално направление 3.2. Психология (Педагогическа и възрастова психология).

07.07.2025 г.

Рецензент:

(подпис)

проф. дн Красимира Петрова